

Biskop Atle Sommerfeldt:

Hva skal vi gjøre med rikdommen vår?

Diakonikonferanse 15.11.2013

Hva skal vi gjøre? Det eksistensielle utgangspunktet – og det bibelske.

Jeg er oppvokst med H.C. Andersens fortelling om «Piken med svovelstikkene», lest av Per Aabel og sendt i NRK i juletiden. Det ble skrevet i en tid da hvert tredje barn i Norge døde før voksen alder og barnedødeligheten var 125 per 1000 fødte, noe høyere enn dagens nivå i Vest-Afrika. I H.C. Andersens fortelling er det en fattig pike som ikke får solgt sine svovelstikker, og ser håpefullt inn vinduet til et velstående hjem der juletreet er tent og julematen er på bordet. Hun varmer seg på svovelstikkene og fryser i hjel mens hun ser velstanden utfolde seg på den andre siden av vindusruten.

Slik minnet H.C. Andersen sine lesere, som helt sikkert i hovedsak tilhørte de mer velstående, om fattigdommens utfordring og hvor nær den var. I by og land var denne forskjellen mellom rik og fattig i Norge den viktigste samfunnsfaktor for å forstå menneskers liv. I alle fall frem til andre verdenskrig.

I vår tid er nærheten til massefattigdom flyttet lenger unna i kilometer, men er allikevel nærmere gjennom kommunikasjonsrevolusjonen og vårt økte utdanningsnivå. Vi ser ut av vinduet og ser massefattigdom. Men ofte overser vi at det er mange piker med fyrstikker i verden som ser på oss som lever i det landet FNs Utviklingsprogram igjen har rangert som nummer 1 på listen over levekår i verdens stater. I de siste årene har noen av dem lovlig eller ulovlig reist hit for å bedre sine levekår. Den europeiske og globale massefattigdommens konsekvenser er igjen rykket fysisk nærmere oss og blitt en del av mange lokalsamfunn.

Forholdet mellom rik og fattig har vært et grunndrag ved menneskehetens utfordring så lenge vi kjenner. Det er derfor et hovedtema i Skriften og den kristne tradisjonen. Det dramatiske for oss som lever i verdens rikeste og mest velstående land, er at Skriften i overveiende grad ser virkeligheten fra de fattiges side. Fortellingen H.C. Andersen knytter an til i Det nye testamentet, er liknelsen om Den rike mann og Lasarus. Her lever den fattige

Lasarus utenfor den rikes port, men den rike mannen har nok med sin, i egne øyne, velfortjente rikdom. Men for Gud er saken annerledes. Det er den fattige Gud ser og tar seg av i evigheten. Jesus gir Lasarus et navn og en identitet, den rike mannen forsvinner inn i mørket, navnløs og identifisert med sin unyttige rikdom.

En av Norges ledende sosialøkonomer, professor Kalle Moene ved Universitet i Oslo, viderefører tradisjonen fra Lukasevangeliet i artikkelen «Gnierindeksen – et mål på verdens gjerrighet» (med Jo Thori Lind i Halsaa og Hellum (red): Rettferdighet. Oslo 2010) der han utvikler en såkalt gnier-indeks. Han innleder med følgende: «Et samfunn hvor de rike samler seg formue og lar de fattige leve miserabelt, er et gjerrig samfunn. Noen av de verste urettferdighetene i verden dreier seg om en slik samfunnsmessig gjerrighet mellom fattige og rike. At så mange lever i ekstrem fattigdom i en rik verden er urimelig, urettferdig og unødvendig». Han slutter seg til Adam Smith, sosialøkonomiens grunnlegger, når han sier at «For one very rich man, there must be at least five hundred poor, and the affluence of the few supposes the indigence (nød, fattigdom) of the many». Når 400 dollarmilliardærer i USA i dag har en velstand som tilsvarer det halve jordas befolkning disponerer, er ikke Adam Smith en røst fra fortiden.

Gnierindeksen viser for øvrig at Norge er det mest gniene landet i Norden og at verdens rike i nord og sør blir stadig mer gniene.

Det eksistensielle spørsmålet om vårt forhold til fattige møter oss daglig, og det skjerpes når vi leser Skriften. Men fokuset i dette foredraget er ikke de fattige, men de som er problemet, nemlig de rike. Det er rikdommens problem vi nå skal fokusere på fordi baksiden av rikdom er andres fattigdom.

Er vi egentlig rike – og har det sammenheng med andres fattigdom?

Men er det slik at det er rimelig å betrakte oss alminnelige nordmenn som rike? Vi kan vel akseptere at de 400 rikeste nordmenn, opplistet av bladet Kapital – de som har mer enn 475 millioner i formue, og ikke minst de 200 milliardærene - er rike. Men en alminnelig norsk arbeidstaker, gir det mening å kalle oss rike?

For alle som ser Norge utenfra, er det meningsfullt å betrakte oss som rike og velstående. Noen eksempler: Andelen av inntektene våre vi bruker på mat, er meget lav, vi har verdens

beste velferdsordninger fra vugge til grav med universell tilgang uavhengig av inntekt, og vi lever lenger enn de aller fleste andre. Nasjonalinntekten pr. hode er blant topp 5 og den er 4 ganger så høy som f.eks. i Romania. Det bemerkelsesverdige med Norge og Norden er at de høye inntektene er fordelt godt, Norge er det landet med tredje minst forskjell mellom rik og fattig blant de rike landene. Vi kan trygt regne med at nordmenn både har av de høyeste inntekter i verden og de beste velferdsgodene. I tillegg har vi en av verdens største formuer i Statens Pensjonsfond, på 10 år har den økt mer enn 5 ganger og nærmer seg nå 5000 milliarder kroner.

At det finnes rike og fattige i et land er ikke historisk unikt. Men at en hel befolkning – dog med viktige unntak - må sies å være rike, er helt nytt. Selv om de færreste av oss har en egenopplevelse av å være rike, er den objektive realitet at vi faktisk er det.

Historisk har også rikdom i familiene i Norge vært basert på at andre skapte verdier for en – jfr. Adam Smiths påstand. Storbønder var avhengig av sine husmenn, fabrikkere av sine arbeidere og væreierne av sine fiskere. Men som nasjon var vi bare indirekte en del av den globale overføringen av ressurser fra sør til nord. Nasjonens velstand var i liten grad knyttet til utbytting av andre nasjoner. Når vi i dag ser på oss selv, ligger det derfor ikke nært for oss å tenke at vår rikdom er avhengig av andres fattigdom. Det er på dette punktet vi er nødt til å tenke nytt. I dag er vår ekstreme velstand på en helt annen måte enn tidligere knyttet til andres fattigdom. Det skjer både ved at vår inntektsøkning fører til økt fattigdom, og at vår velstand forutsetter andres fattigdom.

Vår velstand i dag gir seg utslag i et høyt forbruk der størstedelene av det vi kjøper er produsert av mennesker med meget lav inntekt. Forutsetningen for vårt forbruk er at prisene er lave sett i forhold til våre inntekter. Derfor forutsetter vårt forbruk at andre jobber for en slikk og ingenting. Men å redusere vårt forbruk vil heller redusere enn styrke de fattiges økonomiske situasjon. Dersom vi i stedet for import bare skulle handle kortreist, vil det i realiteten føre til at vi beholder inntektene våre for oss selv og stenger fattige mennesker ute fra verdens mest kjøpekraftige marked. Det vil innebære at fattige land blir isolert fra verdenshandelen.

De fattige landene som frivillig har koblet seg fra verdenshandelen de siste tiårene for ikke å være avhengig av rike land og derfor har valgt isolasjon, har verken maktet å løfte folk ut av

fattigdom eller unngått autoritær undertrykkelse av befolkningen. Ofte har det hengt nøye sammen som i Burma, Kina før endringene, Cuba og Nord-Korea. Å stenge fattige land som har fattige arbeidere ute fra vårt marked er derfor ikke en forsvarlig forvaltning av vår rikdom. Det aller viktigste vi kan gjøre med dette er å styrke fagbevegelsen nasjonalt og internasjonalt slik at lønnsnivået økes og arbeidsmiljøet bedres.

Det er imidlertid langt mer alvorlig at når våre inntekter øker, bidrar vi til å øke fattigdommen i verden. Dette henger sammen med at vår ekstreme velferd er avhengig av våre inntekter fra petroleumsindustrien og fra Statens Pensjonsfond Utland.

Pensjonsfondet er en av verdens største aktører i det globale finansmarkedet og eier rundt 2 % av verdens aksjer. Dette gjør at vi på mange felter har felles interesser med verdens finanselite. Det er økende erkjennelse av at disse fører en politikk som hindrer folk å komme ut av fattigdom. Mennesker i Russland, Thailand og småsparere i USA kan fortelle hvordan de ble kastet ut i fattigdom på grunn av finansaktørenes handlinger. Tydeligere er det at når prisen på petroleumsprodukter stiger, blir vi rikere og andre fattigere. Uroligheter og krig i andre petroleumsproduserende land, som betyr økt fattigdom og nød for menneskene der, øker prisene og gjør oss rikere. Mest krevende er det allikevel at verdens samlede forbruk av fossil energi fører til klimaendringer som truer hundrevis av millioner menneskers levekår. Samtidig har land behov for energi for å løfte befolkningen ut av fattigdom, men deres muligheter er begrenset fordi vi allerede har fylt atmosfæren med våre utslipp.

Det er liten tvil om at vår ekstreme velstand henger nøye sammen med andres fattigdom. Det er denne sammenhengen jeg mener er vår rikdoms største problem. Det er også et problem at rikdommen i seg selv stimulerer avgudsdyrkelse – vi setter vår lit til pengene heller enn til Gud. Men jeg vil legge vekten på at det ikke er rikdommen i seg selv, men at vår rikdom er nøye knyttet til andres fattigdom, som er hovedproblemet..

Hvordan har andre håndtert rikdommen?

Vi er unike i den forstand at vi som hel befolkning er ekstremt velstående sett i historisk og aktuelt perspektiv. Men ikke enestående. Det mest nærliggende eksempelet finner vi i den hvite befolkningen i Sør-Afrika. De 4,5 millioner hvite – omtrent så mange som vi er i Norge, hadde ervervet seg som gruppe en velstand helt i verdenstoppen, samtidig som den afrikanske befolkningen hadde en levestandard på nivå med det afrikanske gjennomsnittet.

Dette var resultatet av en bevisst og villet politikk der den afrikanske befolkningen ble betraktet som en ressurs for de hvites akkumulering av rikdom.

Hvordan håndterte den hvite befolkningen sin rikdom i et hav av fattigdom som rakk helt inn til kjøkkenbenkene deres – bokstavelig talt? Hvordan rettferdiggjorde de sin status? Hvilken overlevelsesstrategi hadde de som muliggjorde at kristne, til dels velutdannede mennesker, klarte å leve med seg selv i dette systemet?

Den mest grunnleggende argumentasjonen baserte seg på forestillingen om at forskjellen mellom rik og fattig var en funksjon av forskjellen mellom europeer og afrikaner. De hvites rikdom var basert på deres kapasitet til å skape økonomisk vekst, mens de svartes fattigdom var basert på deres manglende evne til det samme. Argumentet var basert på en blanding av rasebiologi, kultur og religionsanalyse og manglende historisk kompetanse. Det beste de rike hvite kunne gjøre var derfor å gi de svarte en arbeidsplass tilpasset deres nivå. De trodde oppriktig at systemet var det beste også for de svarte. Det var derfor ikke et problem at de hvites rikdom var basert på de fattiges arbeidsinnsats, det var slik det skulle være. Teologene og kirkelederne i de boernes kirke mente at dette var nedlagt som en skaperordning. For hvordan kunne forskjellen være så stor hvis Gud ikke hadde ordnet det slik? Det var i alle fall ikke de rike og hvite som var skyld i de svartes fattigdom, den kunne de takke seg selv for.

Dernest lå det dypt i de hvite sør-afrikanerne, og særlig i boerne, at de var Guds utvalgte folk som derfor hadde rikdom som en frukt av Guds særlige velsignelse til dem. De så seg selv som en av Israels stammer og så sin egen erobring av landet analogt til Josvas erobring av det lovede land. Det ga dem særlige rettigheter til å sikre sine egne interesser og marginalisere andre folk så sant de ikke tjente boerfolkets egne interesser. Deres analyse var imidlertid at de trengte andre til å arbeide for seg, derfor var ikke strategien å utrydde de andre, men å integrere dem slik at de betjente boerfolket. Et sideblikk til naziregimets strategi innebærer det at de svarte ikke var som jødene som skulle utryddes, men som slaverne – befolkningen i Øst-Europa – som skulle leve under forutsetning at de arbeidet for den ariske rase. For boerne ble rikdommene de høstet av afrikanernes arbeid betraktet som Guds velsignelser og skulle brukes til å forsterke det egne folket.

Det tredje elementet i overlevelsesstrategien var å skape så stor avstand til de andre som mulig. Separate boligområder langt fra hverandre, veier mellom hvite byer anlagt slik at en i

minst mulig grad så de svarte bostedene, mytedannelser om de svartes levekår i media og adskilte fritidsarenaer. Bare 3 % av den hvite befolkningen i Sør-Afrika hadde vært i et svart boligområde, viste en undersøkelse på slutten av 1980-tallet. Ute av synet, ute av sinnet, var en vellykket strategi for det store flertallet, også opprettholdt i forhold til ens eget svarte tjenerskap som en ikke besøkte i deres hjem. Hadde moren til piken med svovelstikkene vært afrikaner i Sør-Afrika, hadde hun arbeidet på kjøkkenet og servert maten til familien hun kunne se gjennom vinduet, men piken selv ville ikke få lov til å bo sammen med sin mor.

Det fjerde elementet var villighet til veldedighet overfor de fattige. Utrangert tøy ble gitt til hushjelpens barn, sikkert leker også, man lånte penger til dem for å hjelpe dem i knipetak og kunne også betale barnas skolepenger. Store veldedighets aksjoner kunne inkludere barnehjem også for svarte barn. Ved slik å dele en liten del av sitt overskudd, kunne en få følelsen av å leve rett med sin rikdom.

Allikevel tror jeg det er riktig å si at for det store flertallet var det likegyldighet og apati som var den mest utbredte overlevelseshverken. De fleste hadde nok med sitt eget liv, og så lenge det gikk rimelig greit, var det liten grunn til bekymring. Ubehaget ved de andres fattigdom kunne lett døyves over et glass vin og en øl på en grillfest med likesinnede, og en kunne lett dyrke frem historier om de fattiges mangler og svakheter som forklarte godt hvorfor det ble som det ble. Samtidig var regimet så sterkt og hadde så sterkt kontroll, at endring virket umulig, ikke minst det helt urealistiske kravet om at hver sør-afrikaner skulle ha lik stemmerett og at alle skulle være med å styre landet. I møte med slike krav gikk likegyldighet og apati over til kynisme, der kampen for egen velstand kunne føres med alle midler med den hvite befolkningens støtte.

Det er ikke vanskelig å gjenkjenne alle disse elementene i en overlevelseshverken blant oss i dagens Norge. Den største myten blant oss er at vår ekstreme velstand skyldes vårt eget arbeid og fortjeneste. Sannheten er jo at velstandens størrelse er avhengig av den suksessen vi hadde under havrettsforhandlingene på 1960- og 1970-tallet, som gjorde det mulig å definere ressurser under havbunnen som nasjonale ressurser – langt til havs, og dernest meget gunstige konjunkturer som følge av OPEC-landenes politikk med å regulere produksjonen slik at prisene ble høyere.

Men det er også riktig at måten vi har forvaltet inntektene på og organisert utbygging, skyldes godt politisk lederskap av vekslende regjeringer og forankret i en grunnleggende samfunnssolidaritet som understreker at disse resursene tilhører fellesskapet. Dog ikke menneskehetens fellesskap, men vårt fellesskap.

Diakonien må imidlertid søke til sine egne kilder for å identifisere veivalgene våre. Det var grunnleggeren av den latinamerikanske frigjøringssteologien, Gustavo Gutierres, som viste at kirken og derfor diakonien må drikke av sine egne kilder. La oss se hva disse kildene kan hjelpe oss med.

Drikke av våre egne kilder

Kirken og diakoniens egen kilde finner vi i Skriften og kirkens tradisjon og historie. Her finner vi hvordan Guds folk har kjempet med en gjenstridig virkelighet og hvordan Gud gjennom mange kanaler veileder alle mennesker og sitt folk. Kirken er Guds folk i verden, bundet sammen i dåpen til Den treenige Guds navn og bekjennelsen til Kristus som Herre, utfoldet i de oldkirkelige bekjennelsene. I møte med forholdet mellom fattig og rik, har kirken latt seg forme av tradisjonen fra Det gamle testamentet der dette forholdet er en hovedsak i Guds handling i verden og blant Israelsfolket.

Likegyldighet, apati og kynisme møter vi allerede i en av fortellingene om menneskets grunnleggende livsforhold, i fortellingen om Kain og Abel. «Er jeg min brors vokter?» spør Kain Gud. Og Gud vet at spørsmålet skjuler Kains forbrytelse. Fordi Gud skapte alle mennesker i sitt bilde, er vi alle søsken og er derfor del av den samme familie. Alle våre forsøk på å unngå å se og vite om de andres levekår er derfor varianter av Kains spørsmål: Er jeg min brors vokter? Når Jesus får spørsmålet om å trekke grenser for nestekjærligheten, svarer han med fortellingen om Den barmhjertige samaritan og kontekstualiserer Kain i presten og levittens skikkelse. Ved å gjøre samaritaneren til forbilde, viser han at Guds oppdrag om nestekjærlighet, sprenger grensene menneskene lager mellom hverandre.

Vår første konklusjon er derfor at å avvise ansvar for andre mennesker, også utenfor vårt eget lille fellesskap i familie og nasjon, er opprør mot Guds oppdrag og kalles synd i kristen tradisjon. Når det i forbindelse med gudstjenestereformen i Den norske kirke ble et spørsmål om det var naturlig å ha syndsbejelse som et obligatorisk ledd i hovedgudstjenestene, er det et patetisk uttrykk for manglende selverkjenning. For alle utenfor kirkene i Norge, er

vi fanget i rikdom og bærer rikdommens merke. Da holder det ikke med lovsanger og takkekor for Guds godhet i en verden der massefattigdommen er utenfor døren eller vinduet vårt.

Ned gjennom Guds folk og kirkens historie har vi sett utallige forsøk på å begrense søskenflokken og overse vårt gjensidige ansvar for hverandre. Men Guds Ånd har hele tiden ledet fellesskap og enkeltpersoner til å overvinne slik grenser, det være seg begrensninger knyttet til etnisitet, geografi, alder, kjønn, sosial status eller seksuell legning.

Forestillinger om at rikdom og makt gir rett til å utbytte den fattige, er rikt representert ikke minst i Det gamle testamentet. En grunnfortelling er fortellingen om Nabots vingård (1 Kong 21) som kongen ville ha og som han sikret seg ved korrupsjon og maktovergrep da bonden Nabot nektet å selge. Men det er ikke slik Gud vil at det skal være. Gud gir den fattige rettigheter og begrenser den rike og mektige. Dette er en hovedoppgave for kongemakten. Kongens viktigste oppgave i følge Salme 72, er derfor « å la de vergeløse i folket få sin rett, og berge de fattige mens han skal knuse undertrykkeren». Profeten Amos identifiserer undertrykkeren som dem som «trækker ned småkårsfolk og krever korn i avgift av dem, de forfølger rettferdige, tar bestikkelser og avviser fattige i porten» (Amos 5,10-12). Mens rikfolk alltid har en tendens til å tenke at rikdom er uttrykk for Guds velsignelse – det finnes fortellinger i Skriften som kan misforstås i den retning - knyttes derimot alltid rikdom og makt til forpliktelsene overfor fattige og kritikk når rikdommen er akkumulert på bekostning av den fattige.

Grunnlaget for denne forståelsen er at ressursene tilhører Gud og ikke enkelt folk eller enkeltmennesker (2 Mos 19,5, Salme 24,1-2). Mennesket er forvaltere av Guds ressurser og har som oppdrag at denne forvaltningen skal være slik at Guds visjon for mennesker og skaperverk kan sees og realiseres:

«Der skal ikke lenger finnes spedbarn som bare blir noen dager gamle, eller gamle som ikke når sine dagers fulle mål. De skal bygge hus og selv bo i dem, plante vinmarker og selv spise frukten» (Jes 65,20-21).

Dette forvalteroppdraget er ikke gitt til en spesiell gruppe eller klasse, men til alle mennesker på Bibelens første sider. Forsøk på å ekskludere mennesker fra deltagelse i

forvaltningen av ressurser og gjøre dem til redskaper for andres interesser, er angrep på deres Gudgitte verdighet og fratar dem deres mulighet til å utøve sin del av Guds oppdrag.

Israelsfolkets herskere og rikfolket i Israel begikk stadige overgrep og trodde at makt ga rett. Derfor ble det institusjonalisert en kritisk institusjon – profetinstitutionen – som Gud brukte til å korrigere de mektige og de rikes overgrep og misgjerninger. Den nødvendige overvåking av maktutøvelse ble derfor en integrert del av samfunnets styring. Slik motvirket en samtidens tendens til å guddommeliggjøre herskeren og legge all makt til kongen eller keiseren.

Det er ikke grunnlag for tvil om at vi som kirke ikke kan la være å handle i en nasjon der den ekstraordinære rikdomsveksten for en betydelig del fører til andres fattigdom. Alle forsøk på å begrense kirken og diakoniens handling til kurative helse og sosialtjenester og omsorg for den enkelte i små og tette fellesskap møter liten forståelse i kirkens kilder. Men hvilke handlingsalternativer har vi?

Så langt har vi sett at det er nødvendig for oss å akseptere begrensinger i vår livsutfoldelse, vi må delta som gode samfunnsborgere i offentligheten om holdninger, handlinger og prioriteringer og vi må aldri tillate at det rike Norge kapsler seg inn i sin egen velferd og blir som Inger Hagerups baker på den bitte lille ø, som forgår i vår egen velstand, innkrøket i oss selv og foraktet av alle som ser oss fra utsiden.

Men har vi mer å hente?

Handlingsalternativer

Lukas behandler i sin oppsummering av Jesu offentlige virke (18,15-19,37) hvilke tre handlingsalternativer vi har.

For det første har vi mulighet til å gjøre et radikalt oppbrudd, selge alt vi eier og gi det til de fattige. De største kirkesamfunnene, katolsk og ortodoks, har dette som en reell mulighet for oss på individplanet. Som nasjon er det fullt mulig å si at alle inntekter fra petroleumsvirksomheten stilles til rådighet for verdens nasjoner til å bekjempe fattigdom og klimaforandringene.

For det andre kan vi gjøre som Sakkeus. Jesus inkluderer han i Guds rike og krever ikke at han skal gi alt han har tjent til andre. Han beholdt sin jobb, men overoppfylte sine

forpliktelser etter loven og tilbakebetalte til fattige det han hadde tilranet seg. Sakkeus gir slik rom for en middelklasse og et rikt land til å gjøre opp for seg.

For det første må det f.eks. bety at vi som nasjon må doble bistanden til 2 % av BNI som en begynnelse, og vi må stille særlige krav til hvilke rammer vi setter for vårt alles Statens Pensjonsfond Utland sine operasjoner. Fondet må investere i utviklingsland – slik Kirkemøtet i 2013 ba om - og være en aktiv pådriver i selskapene de har eierandel i for at disse bidrar til lovreguleringer nasjonalt og globalt som sikrer at profitten av ressursene som utvinnes og produseres i hovedsak kommer landene og menneskene der til gode. Modellene fra norsk skattlegging av internasjonale oljeselskaper er en god rettesnor sammen med norske standarder for arbeidsmiljø og arbeiderrettigheter. Raushet for flyktninger og fattigfolk fra andre land bør være en selvfølge.

For den enkelte av oss betyr det først og fremst å akseptere et høyere skatte og avgiftsnivå enn i dag, akseptere betydelige begrensinger på klimautslipp og i tillegg bidra raust til organisasjoner som bekjemper fattigdom utover det vi bidrar med over skatteseddelen. Å arbeide i lokalmiljøet for gjestfrihet for flyktninger er helt nødvendig.

For det tredje viser Lukas oss hvordan Jesus gjør menneskenes levekår bedre ved å helbrede den blinde slik at han fikk et nytt liv med nye muligheter. Dette er bakgrunnen for at kirkens diakoni helt fra 300-tallet har tatt samfunnsansvar og bidratt til at syke, utstøtte, fattige og flyktninger har fått muligheter til nytt liv gjennom en utrolig bredde av institusjoner og organisasjoner. Ved å holde fast på den intime sammenhengen mellom bønn og arbeid, spiritualitet og konkret kvalitetsomsorg, har kirkens diakoni vært sentral i å virkeliggjøre Guds visjon og myndighetenes ansvar helt fra Konstantins tid. Det var denne syntesen som gjorde Diakonissehusene til en kraftkilde i kirke og samfunn og som i dag bl.a. videreføres ved at Lovisenberg er et ledende kompetansested for retreat og åndelig veiledning..

Den nære sammenhengen helt siden Konstantin mellom den organiserte kirken med aktive relasjoner til makthaverne og den organiserte og spesialiserte diakonien har gjort at kirken har vært i stand til å være i front i forhold til makthavere i å inkludere stadig nye mennesker i fellesskapets omsorg. Dagsaktuelt eksempel på dette er Kirkens Bymisjons arbeid for identitetsløse og romfolket.

Nettopp i et samfunn der staten har påtatt seg og har råd til svært gode velferdsordninger, må kirkens diakoni videreutvikle sine egne kilder i Skrift og tradisjon slik at en hele tiden utvikler en kultur der en er særlig oppmerksom på de menneskene som er særlig sårbare i dette samfunnet og som ikke tilhører det velstående flertall. Men dersom kirkens diakoni lukker seg inne i å være en operatør for det offentlig og har ensidig fokus på vårt eget lokalsamfunn og felleskap, svikter den sitt grunnleggende oppdrag i å vise at vi er en menneskehet og at ansvaret er større enn det makthaverne og majoriteten definerer som nødvendig.

Lukas avslutter sin oppsummering av Jesu offentlige virke ved liknelsen om talentene. Mens vi venter på Jesu gjenkomst og historiens slutt, er det vårt oppdrag å forvalte med engasjement de ressursene vi har fått og være en del av Guds hender og føtter i arbeidet med å bekjempe det onde og fremme livet og Guds visjonen nasjonalt og globalt.

I en luthersk kirke er ikke det radikale oppbrudd uttrykk for en mer konsekvent og kristelig spiritualitet enn andre handlingsalternativer. Vår samtids store utfordringer knyttet til klima og fattigdom kan ikke løses ved at en liten gruppe etablerer fellesskap i ørkenen og venter på Herrens komme. I en luthersk spiritualitet kommer Gud hele tiden til oss i mennesker som vi oppfordres til å ledsage i deres kamp mot nød, fattigdom og undertrykkelse. Derfor er den rette gudstjeneste å forvalte våre ressurser til andre menneskers beste og sørge for at myndighetene lokalt, nasjonalt og globalt legger til rette for dette.

Globalt handlingsfellesskap

Det finnes ingen kirke uten diakoni, og det finnes ikke organisert diakoni uten en institusjonell forankring i en organisert kirke. Det gjør at den globale kirke, som er til stede i alle land utgjør det globale samfunns største, bredeste og dypeste ikke-statlige handlingsfellesskapet. I en tid der de globale markedskreftene er ekstremt sterke og former hvert eneste lokalsamfunn over hele verden i sitt bilde, er kirkens oppdrag å tydeliggjøre at Guds visjon er en annen enn markedets jernlov der den sterkeste overlever. Kirken som globalt fellesskap må sammen forplikte seg til å være det handlingsfellesskapet de ulike handlingsalternativene utfolder seg innenfor.

Kirkene i Norge har en særlig forpliktelse til å ledsage våre søsken i kirker i andre land med deres diakonale organisasjoner og bevegelser. Dessverre har vi sett alt for mange eksempler

på at også vi kan opptre på egenhånd, løsrevet fra våre naturlige samarbeidspartnere i kirke og diakonale organisasjoner. Men ingen må tro at vi kan forvalte vår rikdom ansvarlig ved å tro at vi kan ledsage fattige i andre land uten i samhandling med deres egne institusjoner og organisasjoner.

Dessverre er markedsaktører og politiske aktører langt bedre organisert enn den globale diakoni. Mens diakonien på 1800-tallet maktet å organisere seg nasjonalt og fikk avgjørende betydning for å omfordele ressurser til fattige, må diakonien i dette århundre organisere seg slik at vi blir sterke nok til å endre den globale uretten. I det arbeidet må vi være forankret i en levende og dynamisk allianse av kirker og kirkelige institusjoner, og på den plattformen samarbeide med andre, særlig mennesker med annen religiøs overbevisning og med nasjonale og internasjonale politiske makthavere.

Grunnlaget for en slik allianse ble lagt av den økumeniske bevegelse under ledelse av Kirkenes Verdensråd og Det lutherske Verdensforbund i ruinene av den andre verdenskrig. I dag må den bygges for å håndtere massefattigdom, undertrykkelse og for å møte trusselen fra klimakatastrofene som vil være dette århundres store sak.

Levende kilde

I offentligheten i Norge kan det virke som Den norske kirke som landets folkekirke nærmest ligger på sotteseng uten relevans for dagens nordmenn. I det sekulariserte Norge, heter det, er det ingen som ser på kirken som et sted for livskraft og livstolkning. Dessverre er ikke kirkens egne folk helt fri for denne type selvbeskrivelse heller. Men slik er det faktisk ikke. Bemerkelsesverdig nok, etter 50 år med massiv fortrenging av kirkens virkelighet i det offentlige rom, er medlemstallet høyere enn på 1960-tallet og godt over 60 % av alle tenåringer konfirmeres i kirken.

I middelalderkirkene i Østfold er det flere døpefonter som har vært i aktiv bruk i mer enn 800 år. Omtrent 2/3 av alle barn blir døpt i disse døpefontene i dag.

Det foregår en stille nattverdvekkelse i Norge, folk frigjør seg fra redselen for ikke å være gode nok, og oppdager livskraften i å delta i Guds eget gjestebud og legge skyld og svik i Herrens hender.

Å bære rikdommens byrde ansvarlig i vår tid kan ingen av oss gjøre uten disse to bjelkene: Bevisstheten om å være et akseptert medlem i Guds folk der også de fattige inviterer oss inn i fellesskapet, og vissheten om at Guds nåde ikke bare er nok for oss, men nødvendig for å leve.

Slik er kirken og dens gudstjeneste livets kilde og diakonien forankring. Fra denne kilden strømmer livets vann som gir oss livskraft til å kjempe for frihet, rettferdighet og fred.